

СТВОРЕННЯ ІНШОМОВНОГО КОМУНІКАТИВНОГО СЕРЕДОВИЩА ЯК ПЕДАГОГІЧНА УМОВА ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ-ФІЛОЛОГІВ

У статті обґрунтовано доцільність створення іншомовного комунікативного середовища як педагогічної умови формування професійної комунікативної компетентності в майбутніх учителів-філологів, аргументовано необхідність застосування сучасних комп'ютерних технологій навчання у процесі їхньої професійної підготовки.

У зв'язку з інтеграцією України у європейський освітній простір професійна підготовка кваліфікованих фахівців у галузі філології набуває особливого значення і передбачає цілеспрямоване формування в них іншомовної комунікативної компетентності.

Ключові слова: професійна комунікативна компетентність, педагогічні умови, іншомовне комунікативне середовище, учитель-філолог, комп'ютерні технології навчання.

В статье обоснована целесообразность создания иноязычной коммуникативной среды как педагогического условия формирования профессиональной коммуникативной компетентности у будущих учителей-филологов, аргументирована необходимость использования компьютерных технологий обучения в процессе их профессиональной подготовки.

В связи с интеграцией Украины в европейское образовательное пространство профессиональная подготовка квалифицированных специалистов в области филологии приобретает особое значение и предполагает целенаправленное формирование у них иноязычной коммуникативной компетентности.

Ключевые слова: профессиональная коммуникативная компетентность, педагогические условия, иноязычная коммуникативная среда, учитель-филолог, компьютерные технологии обучения.

The article reveals the expediency of creating the foreign language communicative environment as a pedagogical condition of forming the future philologists' professional communicative competence. Necessity of applying computer technologies in the process of training the future philologists has been argued in the article.

In connection with the integration of Ukraine into the European educational space, training of qualified specialists in philology is of particular importance and provides purposeful formation of their foreign language communicative competence.

Keywords: professional communicative competency, pedagogical conditions, foreign language communicative environment, teacher-philologist, computer technologies of teaching.

Постановка проблеми. У зв'язку з інтеграцією України у європейський освітній простір професійна підготовка кваліфікованих фахівців у галузі філології набуває особливого значення і передбачає цілеспрямоване формування в них іншомовної комунікативної компетентності. Отже, по закінченню ВНЗ майбутній учитель-філолог повинен володіти не тільки знаннями з іноземної мови, а й вміти вільно входити в іншомовне комунікативне середовище, що має особливо важливе значення для конкурентоздатного працівника, спроможного досягти певних вершин у своїй професійній діяльності.

Створення іншомовного комунікативного середовища, яке ґрунтується на використанні професійно спрямованих ситуацій реального зв'язку з друзями, колегами, однодумцями в процесі навчання іноземної мови набуває все більшої значущості для оволодіння випускниками вміннями іншомовної комунікації. Відтак актуалізується формування іншомовної комунікативної компетентності студентів у змодельованих

ситуаціях іншомовного середовища, а також здатності до творчого застосування знань з іноземної мови в умовах інтерактивного навчання. Такий підхід дає змогу не тільки оптимізувати професійну підготовку майбутніх учителів-філологів шляхом організації іншомовної комунікативної взаємодії професійного спрямування, а й розкрити основні потенційно значущі якості студентів у процесі вивчення іноземної мови, сприяти розвитку в них критичного (оціночного) й продуктивного мислення та активної освітньої позиції „Я – філолог”, а також підготувати їх до використання інтерактивних технологій у власній професійній діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню проблеми створення іншомовного комунікативного середовища присвятили свої наукові праці та публікації багато зарубіжних та вітчизняних учених, зокрема, О. Артеменко, С. Коновальчук, В. Островая, Н. Разенкова, А. Рубцова, С. Савельєва, Н. Філяровська та ін. Науковці розглядають іншомовне комунікативне середовище як креативне середовище, у якому студенти мають можливість у повній мірі реалізувати свої особистісні якості як майбутні філологи [5]; евристичні ситуації, що ініціюють пізнавальну самостійність студентів, постійне залучення їх до пошукової, проектної, творчої діяльності [1]; професійно-комунікативне середовище, яке сприяє формуванню та розвитку відповідної компетентності в студентів-філологів [2]; продуктивно-ціннісне іншомовне освітнє середовище, у якому майбутній філолог виступає для себе одночасно в якості суб'єкта і об'єкта майбутньої професійної діяльності [4, с. 233]. У нашому дослідженні під іншомовним комунікативним середовищем ми розуміємо особливим чином організований в умовах ВНЗ освітній процес, що забезпечує рівень володіння іноземною мовою, достатній для міжкультурного та міжособистісного спілкування.

Формулювання цілей статті. Метою цієї статті є обґрунтування доцільності створення іншомовного комунікативного середовища як педагогічної умови формування професійної комунікативної компетентності в майбутніх учителів-філологів, що сприятиме оптимізації процесу навчання майбутніх учителів-філологів іншомовному спілкуванню.

Виклад основного матеріалу. На практиці часто трапляється так, що студенти, засвоївши знання про мовні явища іноземної мови (тобто володіючи певною мовною компетенцією) і знаючи про традиції та звичаї англomовних країн (соціокультурна компетенція), часто не можуть застосувати ці знання у реальному житті. Це пояснюється відсутністю регулярного природного іншомовного комунікативного середовища, що є одним із головних чинників, які ускладнюють оволодіння іноземною мовою та формування професійної іншомовної комунікативної компетентності в майбутніх учителів-філологів. Отже, перед викладачами ВНЗ ставиться мета, якої вони повинні досягти у своїй педагогічній діяльності, а саме: не тільки забезпечити майбутніх учителів-філологів знаннями про систему мови (формувати мовну компетенцію) та культурні особливості і традиції іншомовних країн (формувати соціокультурну компетенцію), що також не менш важливо, але й навчити розуміти чужу думку, висловлювати власну точку зору та вступати в комунікацію з іншими людьми, представниками інших країн (формувати та розвивати мовленнєву, компенсаторну та соціальну компетенції).

Досягнення поставленої мети представляється можливе за умови вирішення наступних завдань:

- розвивати в студентів іншомовну комунікативну компетентність (мовну, мовленнєву, соціокультурну, компенсаторну та навчально-пізнавальну), необхідну і достатню для спілкування в межах підвищеного і високого рівнів володіння іноземною мовою;
- розвивати культуру усного та писемного мовлення іноземною мовою в умовах офіційного та неофіційного спілкування;
- вивчати засобами іноземної мови рідну культуру, розвивати у студентів здібності представляти свою країну в умовах міжкультурного спілкування;
- залучати студентів до світових культурних традицій, виховувати повагу до інших культур і народів, готовність до повсякденного спілкування, ділової співпраці та спільного вирішення загальнолюдських проблем;
- розвивати самоосвітній потенціал студентів, включаючи розвиток ключових компетенцій, (освітньої, ціннісно-орієнтованої, загальнокультурної, навчально-пізнавальної,

інформаційної, комунікативної, соціально-трудової, компетенції особистісного самовдосконалення).

Оскільки освітній процес з іноземної мови здійснюється поза межами природного мовного середовища, то цілком очевидно, що для успішної реалізації цих складних завдань необхідною умовою успішного формування професійної комунікативної компетентності є створення іншомовного комунікативного середовища, в якому студенти матимуть можливість реалізовувати набуті ними теоретичні знання та практичні навички спілкування.

На заняттях з іноземної мови необхідно дотримуватись основних принципів комунікативного підходу (по Ю.Пассову), які полягають не стільки у тому, що переслідується мовленнєва практична мета, скільки у тому, що шляхом до цієї мети є саме практичне використання мови. Адже комунікативний метод заснований на тому, що процес навчання являє собою модель процесу комунікації. Як будь-яка модель, процес навчання в деяких аспектах спрощений порівняно з реальним процесом комунікації, але за своїми параметрами (принаймні, за принципово важливими) він йому адекватний, подібний [3].

Висока якість підготовки майбутнього фахівця іноземних мов у галузі сучасної освіти повинна виявляти не тільки педагогічні умови та рівні його готовності до використання на практиці вже відомих способів вирішення педагогічних проблем, але й здатність до самостійного проектування педагогічних систем, процесів і ситуацій, що сприяють забезпеченню ефективного професійного саморозвитку майбутніх учителів-філологів. Від того, наскільки останні ознайомлені з різними аспектами використання інноваційних технологій і на якому рівні вони володіють ними, залежить успішне здійснення їхньої професійної діяльності.

М. Фіцула наголошує, що використання комп'ютера в процесі навчання сприяє також підвищенню інтересу й загальної мотивації навчання завдяки новим формам роботи та причетності до пріоритетного напрямку науково-технічного прогресу; активізації навчання завдяки використанню привабливих і швидкозмінних форм подання інформації, ...індивідуалізації навчання – кожен працює в режимі, який його задовольняє; розширенню інформаційного і тестового „репертуарів”, доступу учнів до „банків інформації” [6].

Отже, проведення занять у спеціалізованих лінгафонних кабінетах, до складу яких сьогодні обов'язково входить комп'ютерний клас, – це інтерактивність і наочність, які, перетворюючи навчання у захоплюючу та цікаву гру, оптимізують процес формування професійної комунікативної компетентності в майбутніх учителів-філологів.

Робота у сучасному комп'ютерно-лінгафонному кабінеті, обладнаному комплексом звукотехнічної та проекційної апаратури, має на меті сприяти модернізації навчального процесу та з допомогою аудіовізуального методу створювати оптимальні умови для інтенсифікації аудиторної, самостійної, індивідуальної та групової роботи студентів з оволодіння та удосконалення навичок усного іншомовного спілкування, які формуються в результаті практичної діяльності. Ця мета досягається шляхом формування умінь і навичок розуміння мовлення на слух, правильної вимови звуків, інтонації та ритму.

Не викликає сумніву й той факт, що вивчення іноземної мови потребує живого споглядання та спостереження, адже важлива роль належить як побаченому, так і почутому, а якщо те, що побачив і почув, відразу ж закріпив, то засвоєння відбувається набагато швидше. Цю проблему з успіхом вирішують аудіовізуальні матеріали, які слід розглянути як один із засобів створення іншомовного комунікативного середовища. Вони вводять у навчальну аудиторію фактичний матеріал, що відображає оточуючий світ природи, життя, науки, перетворюючи мову з абстракції у живий засіб спілкування. Вони надають не тільки викладачеві, а й студентам можливість творити й фантазувати, моделювати взаємне спілкування на занятті, роблячи його активним і цікавим. Аудіовізуальні засоби – це особлива „паличка-виручалочка”, яка в руках творчого викладача дозволяє йому легко і невимушено урізноманітнювати форми роботи на занятті. Ці засоби можуть застосовуватися на будь-якому етапі заняття, не псуючи і не порушуючи його структури та цілісності.

Застосування електронних засобів інформації, таких як комп'ютер і відеоманітофон, є дуже ефективним при формуванні комунікативної культури студентів, так як

відеоматеріали не тільки ілюструють студентам живе мовлення носіїв мови, але й занурюють їх у ситуацію, в якій вони знайомляться з мовою міміки й жестів, стилем взаємин і реаліями країни, мова якої вивчається. Відеоматеріал дозволяє, крім завдань на розуміння, давати студентам завдання на трактування міміки та жестів („body language”), на розпізнавання стилю взаємин і т.п. з тим, щоб у реальній ситуації студенти не робили грубих помилок при спілкуванні з представниками країни, мова якої вивчається. Відео на занятті представляє мову в живому контексті. Воно пов’язує заняття з реальним світом і показує мову в дії. Це навчальний засіб, який збагачує вже наявні в арсеналі викладача матеріали. Відео, крім усього іншого, може допомогти подолати культурний бар’єр при вивченні іноземної мови. Є ряд ситуацій на заняттях, коли відео може бути особливо корисним. Наприклад, якщо потрібно представити закінчений мовний контекст, показати комунікативну сторону мови через вивчення міміки та жестів, практикувати навички аудіювання в природному контексті, уявити ситуації для обігрування на занятті, практикувати навички опису й переказу, збагатити словниковий запас, стимулювати спілкування або дискусію.

Ефективність застосування відеотехніки в процесі навчання залежить від наявності методичного забезпечення, тобто аудіовізуальних засобів, якими є фонограми (всі види фонограм, фонотести, фонозаписи текстів, оповідань, аудіозаняття та аудіолекції), відеопродукція (відеофрагменти, відеоуроки, відеофільми, відеолекції та тематичні слайди).

На заняттях і в позааудиторній роботі може бути з успіхом використана пряма трансляція різних передач центральних і місцевих каналів радіо і телебачення, в тому числі навчальних передач; трансляція кінофільмів, діафільмів, аудіозаписів. Використання аудіо- та відеозасобів – один із важливих напрямів інформаційних технологій. Тому поряд з комп’ютерними технологіями говорять про аудіовізуальні технології навчання, в яких значна частина управління пізнавальною діяльністю здійснюється за допомогою спеціально розроблених аудіовізуальних навчальних програм.

Завдяки інтенсивному розвитку інформаційно-комунікативних технологій з’явилась ще одна реальна можливість заповнити відсутність природного іншомовного середовища шляхом створення іншомовного електронно-освітнього середовища, до якого входять електронно-освітні ресурси, розміщені в мережі Інтернет та електронно-освітні ресурси на цифрових носіях. Включення інтернет-ресурсів у процес навчання іноземної мови сприяє соціальній адаптації майбутніх учителів-філологів у сучасному світі. Інтернет-підтримка надає студентам безліч можливостей, у тому числі отримувати інформацію з іншомовних сайтів, де студенти дізнаються нове, пізнають світ, спілкуються з ровесниками, удосконалюють і розвивають навички іншомовного спілкування.

Результати досліджень свідчать, що особливу складність для студентів складає формування іншомовної аудитивної компетенції як елемента комунікативної компетентності, яка передбачає цілий комплекс іншомовних аудитивних вмінь, а саме: когнітивно-лінгвістичних, соціолінгвістичних, дискурсивних, стратегічних, психолінгвістичних та оціночно-рефлексивних. Всі ці вміння пов’язані з розумінням іншомовного автентичного мовлення, лінгвістичних і паралінгвістичних компонентів іншомовного висловлювання, особливостей функціонування психологічних механізмів сприйняття та індивідуальних особливостей мовців.

Досягти подібної профільності курсу навчання іноземної мови можна, використовуючи освітні методи та технології, а саме: ситуативний аналіз, ділові та рольові ігри, тренінги, проєктивні та інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ). В умовах модернізації української системи освіти проблема ефективного використання ІКТ у супроводі викладання іноземних мов у ВНЗ виявляється досить актуальною та виокремлюється як одна з пріоритетних.

В якості оптимального засобу створення іншомовного комунікативного середовища можна рекомендувати використання підкаст-терміналів, які являють собою інтернет-платформи з підкастами – звуковими або відеофайлами, що розповсюджуються безкоштовно через Інтернет для масового прослуховування, перегляду та доступні для скачування або призначені тільки для онлайн-прослуховування, перегляду без скачування на локальний комп’ютер.

Звернення до підкастингу забезпечує відносно вільне іншомовне комунікативне середовище як для викладача, так і для студентів; сприяє формуванню, розвитку та удосконаленню їх іншомовної пізнавально-комунікативної діяльності; надає простір для творчої роботи; забезпечує загальними лінгводидактичними сітковими ресурсами для вирішення поставлених навчальних завдань; підвищує мотивацію та стимулює дискусійне спілкування на мові, що вивчається в аудиторний та позааудиторний час.

Автентичність, профільність, інтерактивність та технологічна мобільність інноваційної технології підкастів значно підвищує ефективність формування іншомовної комунікативної компетентності в майбутніх учителів-філологів.

Висновок. Таким чином, створення іншомовного комунікативного середовища сприятиме оптимізації навчання майбутніх учителів-філологів іншомовному спілкуванню (оволодінню ними навичками професійно-орієнтованого спілкування), а отже й формуванню в них професійної комунікативної компетентності на фоні загальної професійної підготовки. Подальші наукові пошуки спрямовуватимуться на розробку дидактичної моделі формування професійної комунікативної компетентності в майбутніх учителів-філологів з урахуванням можливостей інформаційних освітніх технологій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Артеменко О. В. Педагогічні умови розвитку професійної успішності майбутнього вчителя-філолога / О. В. Артеменко // Проблеми підготовки сучасного вчителя : збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини / [ред. кол. : Побірченко Н.С. (гол. ред.) та ін.]. – Умань : ПП Жовтий О. О., 2011. – Випуск 4. – Частина 2. – С. 50–54.
2. Островая В. В. Педагогические условия формирования коммуникативной компетентности в профессионально - корпоративной среде / В. В. Островая // Человек и образование : журнал. – 2012. – №2. – С. 153–157.
3. Пассов Е. И. Коммуникативный метод обучения иному язычному говорению / Ефим Израилевич Пассов. – М. : Просвещение, 1991. – 208 с.
4. Рубцова А. В. Продуктивный подход в профессиональном иноязычном образовании как концептуальная основа развития продуктивно-ценностной иноязычной образовательной среды [Текст] / А. В. Рубцова // Актуальные задачи педагогики: материалы междунар. науч. конф. (г. Чита, декабрь 2011 г.). – Чита : Изд-во „Молодой ученый”, 2011. – С. 233–235.
5. Савельева С. С. Педагогические условия формирования профессиональной компетентности учителя в образовательном процессе вуза : монография / С. С. Савельева. – Воскресенск, 2012. – 217 с.
6. Фіцула М. М. Педагогіка : навчальний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти / М. М. Фіцула. – К. : Видавничий центр „Академія”, 2000. – 544 с.

Рецензент: д. пед. н., проф. Дороніна Т.А.